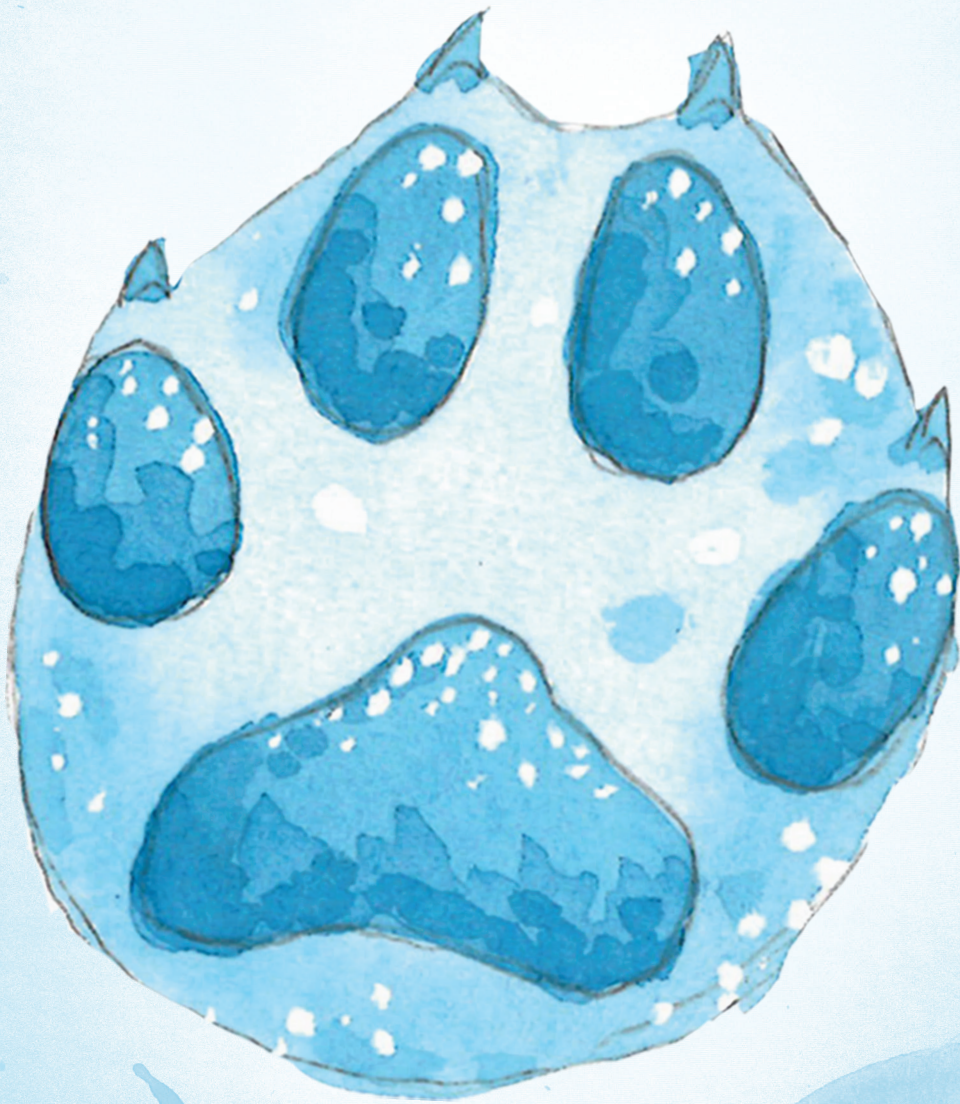

Lasten SUURPETO-OPAS

Lasten suurpeto-opas

Suomen suurpedot	3
Susi	4
Karhu	6
Ahma	8
Ilves	10
Petotehtäviä	12
Jälkikortit	21
Tehtävien oikeat vastaukset	24

Teksti: Minja Heinonen

Toimitus: Malva Green, Sini Heikkilä, Ilkka Hiltunen

Valokuvat: Lassi Rautiainen

Kuvitus: Laila Nevakivi

Taitto: Rakel Halmesvaara

Luonto-
Liitto

Luonto-Liiton
SUSIRYHMÄ

Suomen suurpedot

Mikä peto?

Pedoksi kutsutaan tyypillisesti eläintä, joka syö muita eläimiä. Suomen luonnosta löytyy neljä suurikoista maalla elävää petonisäkästä: ahma, ilves, susi ja karhu. Yleisesti näitä eläimiä kutsutaan suurpedoiksi. Suurpetojen lisäksi Suomessa elää monia muita pienempiä ja kookkaampiakin petoeläimiä, esimerkiksi maakotka ja saimaannorppa.

Petojen tehtävä

Pedoilla on luonnossa oma tehtävänsä. Ne saalistavat kasveja syöviä eläimiä. Jos petoja ei olisi, kasvin-syöjiä olisi liian paljon, ja niille kaikille ei riittäisi ruokaa. Näin pedot säätelevät saaliseläinten määriä ja vaikuttavat ympäröivään ekosysteemiin.

Suurpedot ja ihmiset

Tavallisesti ihmiset voivat elää samoilla alueilla suurpetojen kanssa, sillä pedot useimmiten välttelevät ihmistä. Joskus pedoista voi kuitenkin koitua haittaa ihmiselle. Ne voivat syödä koti- ja lemmikkieläimiä kuten lampaista, ulkona liikkuvia kissoja tai metsästyskoiria. Nämä suurpedot aiheuttavat joskus pelkoa ja jopa vihaa ihmisten keskuudessa. Villi petoeläin ei osaa nähdä eroa ihmisen kasvattaman eläimen ja villinä metsässä elävän eläimen välillä. Varsinkin vanhat ja sairaat yksilöt voivat nähdä lampaat ja muut kotieläimet helppona saaliina.

Petojen aiheuttamia vahinkoja voidaan kuitenkin estää suojaamalla kotieläimet hyvin. Pihoilla eläimet voidaan suojata sähköisellä petoaidalla, joka ei tapa petoa, mutta on kyllin tehokas karkottamaan sen. Kotieläinten turvaksi voidaan hankkia myös laumanvartijakoiria.

Tiesitkö, että Suomen suurpetoja tullaan katsomaan ulkomailta asti? Kainuussa järjestetään luontomatkoja, joiden tarkoituksena on nähdä karhu tai susi luonnossa.

Suojelu

Erityisesti ahmoja ja susia on metsästetty niin paljon, että niitä ei ole paljoa jäljellä. Ahmoja on koko Suomessa vain 230–250 ja susia 220–245. Karhuja on merkittävästi enemmän, 1405–1535 yksilöä; samoin ilveksiä, 2700–2900 yksilöä. Nykyään kaikki neljä suurpetolajia on rauhoitettu, mikä tarkoittaa sitä, ettei niitä saa metsästää vapaasti. Metsästystä harjoitetaan kuitenkin myös laittomasti.

Metsästyksen ohella ihminen vaikuttaa suurpetojen määrään myös muokkaamalla niiden elinympäristöjä. Kaikkien suurpetojen luonnolliset elinalueet kattavat koko Suomen, mutta ihmisen toiminta on rajoittanut erityisesti ahman ja suden levinneisyyttä. Sopivien elinympäristöjen häviäminen aiheuttaa eläinten määrän vähenemistä. Silloin kun eläimiä on todella vähän, ne ovat uhanalaisia, ja vaarassa kadota kokonaan.

Susi

Jos olet tavannut koiran, joka on kovin susimainen, ei ihme, sillä koira on alun perin kesyyntynyt sudesta tuhansia vuosia sitten. Kesyyntymisen myötä osa villin suden piirteistä muuttui niin, että siitä tuli ihmisen kumppaniksi paremmin sopiva eläin. Sittemmin koirasta on jalostettu monia erinäköisiä ja -kokoisia koirarotuja.

Tuntomerkit

Susi muistuttaa ulkonäöltään paljon koiraa. Sillä on yleensä kellanharmaa turkki, pystyt korvat ja vinot silmät. Helpoimmin suden erottaa koirasta hännän perusteella, sillä suden häntä riippuu aina suorana. Vain hyvin harvat ovat nähneet suden luonnossa, sillä tavallisesti susi välttelee ihmistä.

Elinalue

Enimmäkseen sudet asuvat Suomen itäisissä ja lounaisissa osissa. Suomen nykyiset sudet ovat alun perin Venäjältä ja Itä-Suomesta, ja ovat sittemmin levinneet maan lounaisosiin. Lapissa susia ei juuri tavata, sillä niitä metsästetään vapaana liikkuvien porojen suojelemiseksi. Suden elinalue laajenee yleensä nopeasti, jos ihmisen toimet eivät sitä rajoita.

Elintavat

Sudet ovat laumaeläimiä. Ne elävät tyypillisesti perhelaumoissa, joihin kuuluu 3–12 yksilöä. Perhelauma koostuu yhdestä lisääntyvästä parista eli alfaparista ja sen jälkeläisistä. Susiemo synnyttää toukokuussa pesäkoloonsa kolmesta kuuteen pentua.

Sudet syövät pääasiassa lihaa. Koko lauma osallistuu metsästyksen, ja mieluisinta saalista ovat hirvet. Pentujen ollessa pieniä kelpaavat myös pienemmät eläimet kuten jänikset, jyrsijät ja linnut. Nälkäinen susi voi syödä myös marjoja. Susi voi tulla toimeen viikonkin ilman ruokaa. Se kykenee hotkimaan kerralla peräti parikymmentä kiloa lihaa.

Aikuistuuessaan sudet jättävät synnyinlaumansa ja lähtevät etsimään omaa reviiriä ja puolisoa. Vaeltaessaan susi voi päätyä satojen kilometrien päähän synnyinseudustaan. Osa susista jää synnyinlaumaan auttamaan seuraavan vuoden pentujen hoitamisessa. Lauma merkitsee reviirinsä virtsaamalla, eikä ulkopuolisia susia suvaita omalla alueella. Hajumerkit susi havaitsee käyttämällä erittäin tarkkaa hajuaistiaan, joka on todennäköisesti suden aisteista tärkein.

Suojelu

Sudet tarvitsevat suojelua, sillä niitä on metsästyksen vuoksi Suomessa hyvin vähän jäljellä. Suden pyyntiin voidaan myöntää lupia, mutta erityisesti salametsästys vähentää susien määrää. Rinnakkaiseloja susilauman lähialueella voi helpottaa varmistamalla, että kotieläimet on suojattu hyvin, ja susien luontaisia elinalueita sekä saaliseläimiä kuten hirviä on riittävästi. Silloin susilla ei ole tarvetta hakeutua lähelle ihmisasutusta. Erilaisten suojauskeinojen käyttäminen auttaisi suojelua ja vähentäisi susialueilla elävien ihmisten pelkoja sutta kohtaan.

Tiesitkö?

Sudet ulvovat kutsuakseen kokoon muita lauman jäseniä sekä ilmoittaakseen toisille laumoille omasta sijainnistaan ja reviiristään. Ulvontaa voi kuulla tavallisesti iltaisin ja öisin, jolloin sudet saalistavat. Ulvomisen lisäksi sudet ääntelevät myös vikisemällä, murisemalla ja haukkumalla.

Karhu

Karhu oli muinaissuomalaisille pyhä eläin, ja sen uskottiin olevan sukua ihmiselle. Jos karhun tappoi, sille oli järjestettävä peijaisiksi kutsutut pidot ja kallo asetettava honkaan, jotta karhun sielu pääsisi takaisin kotiin Otavan tähdistöön. Näin myös kunnioitettiin karhun henkeä ja haluttiin varmistaa, että karhuja olisi metsässä jatkossakin. Kunnioitus karhua kohtaan näkyy edelleen siinä, että se on Suomen kansalliseläin.

Tuntomerkit

Karhu on Suomen suurin petoeläin. Sillä on tuuhea ruskea turkki, joka saa sen näyttämään pyöreältä. Karhulla on pyöreät, pienet pystyt korvat ja lyhyt häntä, joka lähes häviää paksun turkin sisään. Harva näkee luonnossa karhua, sillä se välttelee ihmistä ja lähtee pois kuullessaan jonkun lähestyvän.

Elinalue

Enimmäkseen karhuja elää Itä- ja Keski-Suomessa, mutta niitä voi tavata lähes koko maassa. Karhut voivat liikkua lähes missä vain: ne ovat taitavia uimaan ja kiipeilemään, ja kokoonsa nähden liikkuvat hyvin äänettömästi.

Elintavat

Karhut elävät pääasiassa yksin. Vain pennut liikkuvat emon seurassa. Talvet karhu viettää nukkuen talvipesässä. Pesä voi olla suuren kannon tai muurahaispesän kylkeen kaivettu kolo, tai esimerkiksi kuusen oksien alla. Karhu voi herätä monta kertaa kesken talviunen, ja emo jopa synnyttää keskellä talvea. Kerralla karhulle syntyy yhdestä neljään pentua.

Ennen talviunille vetäytymistä karhun on lihotettava itseään, joten se viettää suuren osan ajastaan syöden. Karhut ovat kirjaimellisesti kaikkiruokaisia. Ne syövät sitä ruokaa, mitä on helpoimmin saatavilla. Yli puolet karhun ruokavaliosta voi olla marjoja. Mesikämmen vierailee myös mieluusti mehiläispesillä herkuttelemassa hunajalla. Rikottu muurahaispesä voi olla merkki karhun ruokailusta. Jos karhu löytää kuolleen eläimen haaskan, se voi viettää sen luona leppoisaa elämää niin kauan kuin syötävää riittää. Karhu myös saalistaa itse, ja voi tappaa jopa täysikasvuisen hirven. Saaliinsa karhu piilottaa muilta haaskansyöjiltä ja palaa sille usein.

Suojelu

Suurpedoista karhu on ilveksen jälkeen runsaslukuisin, ja sen metsästyksen voi saada luvan. Karhu tarvitsee suuren elinalueen löytääkseen riittävästi ruokaa. Ihmisen hakatessa metsää asuinalueiksi, teiden tieltä tai metsäteollisuutta varten, osa karhun elinalueesta häviää. Sopivan elinalueen puute ajaa karhuja ihmisasutuksen lähelle, mikä voi aiheuttaa ristiriitoja ihmisen ja karhun välille.

Tiesitkö?

Muinoin uskottiin, että karhun varsinaista nimeä, ohtoa, ei saanut sanoa ääneen. Sille keksittiinkin yli kaksisataa lempinimeä, kuten mesikämmen, nalle, otso, pöpö, mörkö, nokinen mies, mettä, metsä, otava, kontio – ja karhu.

Ahma

Ahma tunnetaan myös nimillä kätkä, kamppi, osmo ja osma. Tätä arkaa eläintä pääsee näkemään vain harvoin, sillä harvalukuisuutensa lisäksi sen laajat asuinalueet ovat useimmiten harvaanasutuilla alueilla.

Tuntomerkit

Ahma muistuttaa ulkonäöltään hiukan karhua pyöreine korvineen ja suurine tassuineen. Se on Euroopan suurin nääteläin, hiukan mäyrää suurempi. Muita nääteläimiä ovat mm. huomattavasti pienikokoisemmat minkki, näätä ja lumikko. Ahma on matalan rakenteensa ja leveiden tassujensa ansiosta sopeutunut hyvin liikkumaan lumen päällä uppoamatta.

Elinalue

Ahma elää mieluiten koskemattomissa erämaissa muiden suurpetojen läheisyydessä sekä tuntureilla. Pääasiassa ahmoja on Lapissa ja itäisessä Suomessa. Ahman elinpiiri on suuri, ja se viettääkin suurimman osan ajastaan liikkeellä. Se voi päivän aikana liikkua kymmeniä kilometrejä tutkien ympäristöään ja kiipeillen puihin.

Elintavat

Ahma on riippuvainen muiden suurpetojen läheisyydestä, sillä se syö mieluiten muilta pedoilta jääneitä kuolleiden saaliseläinten haaskoja. Joskus ahma voi saalistaa myös itse, mutta se ei ole siinä erityisen hyvä. Ahman saaliseläimiin kuuluvat porot, metsäkauriit, sammakot, jänikset ja linnut. Myös marjat kuuluvat ruokalistalle. Nimensä mukaisesti ahma hotkii kerralla suuren määrän, ja voi niellä kokonaisena suuriakin lihapaloja. Silloin kun ahma saa paljon ruokaa, se piilottaa osan ruoasta lumen alle tai puiden oksille varastoon.

Ahmat elävät yksin ja merkitsevät reviirinsä, jotta ne osaisivat välttää toisiaan. Pennut syntyvät maaliskuussa lumen alle kaivettuun pesäkoloon, joka voi olla oikea käytävien verkosto. Ahma saa kerralla kahdesta neljään pentua, jotka seuraavat emoa syksyyn saakka.

Suojelu

Ahmaa on metsästetty niin paljon, että se on uhanalainen. Siksi ahman pyytäminen on aina laitonta. Moni ahma jää silti salametsästäjän saaliiksi. Ahmojen suojelun kannalta on tärkeää suojella myös muita suurpetoja, joiden tappamia eläimiä ahmat syövät.

Tiesitkö?

Kun ahma astuu, sen tassu leviää pinta-alaltaan lähes kaksinkertaiseksi, jolloin eläimen paino jakautuu suuremmalle alueelle. Ahman tassu siis toimii kuin lumikenkä, joka estää sitä uppoamasta hankeen. Myös ilveksen tassut toimivat samalla tavoin.

Ilves

Jos kotonasi on kissa, voit löytää siitä paljon samoja piirteitä kuin ilveksellä on. Kotikissasta poiketen ilves kuitenkin pyrkii välttämään ihmistä, ja tarkkojen aistiensa avulla havaitsee ihmisen ennen kuin ihminen näkee sen. Kuten muutkin kissaeläimet, ilves kykenee vetämään kyntensä sisään.

Tuntomerkit

Ilves on helppo tunnistaa. Se poikkeaa kotikissasta lähinnä kokonsa puolesta: ilves on suuren koiran kokoinen. Sen tassut ovat suuret ja pyöreät, ja silmät keltaiset. Täplikäs turkki, lyhyt häntä ja korvien tupsut ovat ilveksen tärkeimpiä tuntomerkkejä.

Elinalue

Ilves on Suomen ainoa luonnonvarainen kissaeläin. Ilves elää koko Suomen alueella, ja viihtyy erityisesti vaikeakulkuisissa louhikoissa. Muihin suurpe-toihin verrattuna ilveksiä on runsaasti.

Elintavat

Ilvekset ovat suurpedoista kaikkein petomaisimpia, sillä niiden ruokavalioon kuuluu pelkästään liha. Tyypillisimmät saaliseläimet ovat jänikset ja kanalinnut, mutta myös isompia eläimiä kuten valkohäntäpeuroja ja poroja kuuluu ilveksen ruokavalioon. Ilvekset saalistavat tehokkaasti öisin ja hämärissä hyvän pimeänäkönsä ansiosta. Ne ovat äänettämiä ja notkeita liikkujia. Ilvekset syövät myös valmiiksi kuolleiden eläinten haaskoja.

Ilvesemo synnyttää kahdesta kolmeen pentua touko-kesäkuussa. Pennut seuraavat emoa seuraavaan kevääseen asti. Muuten aikuiset ilvekset ovat yksineläjiä.

Suojelu

Ilveksen suojelu on tuottanut tulosta, ja ilvesten lukumäärä on kasvanut viime vuosina. Ilves tarvitsee ruoakseen samoja eläimiä, joita myös ihmiset metsästävät, kuten metsäkanalintuja ja jäniksiä. Jos näitä eläimiä ei ole riittävästi, ilvesten suojelu vaikeutuu. Myös sopivien elinalueiden määrä vaikuttaa ilveksen selviytymiseen.

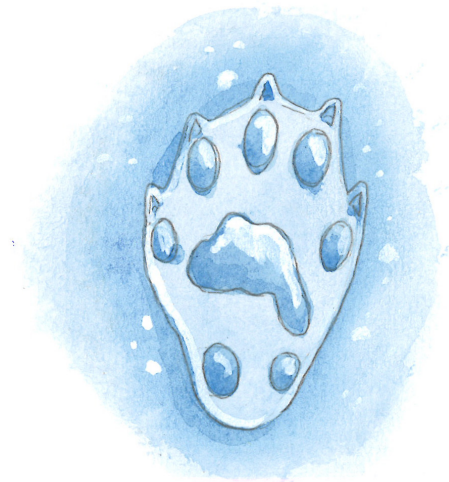
Tiesitkö?

Ilvekset muistuttavat kotikissoja muutenkin kuin ulkonäöltään. Ne peittävät ulosteensa hiekalla tai lumella ja puhdistavat turkkiaan säännöllisesti nuolemalla. Ilvekset jopa kehräävät, vaikka ääni onkin möreämpi kuin pienemmillä kesykykissoilla.

Petotehtäviä

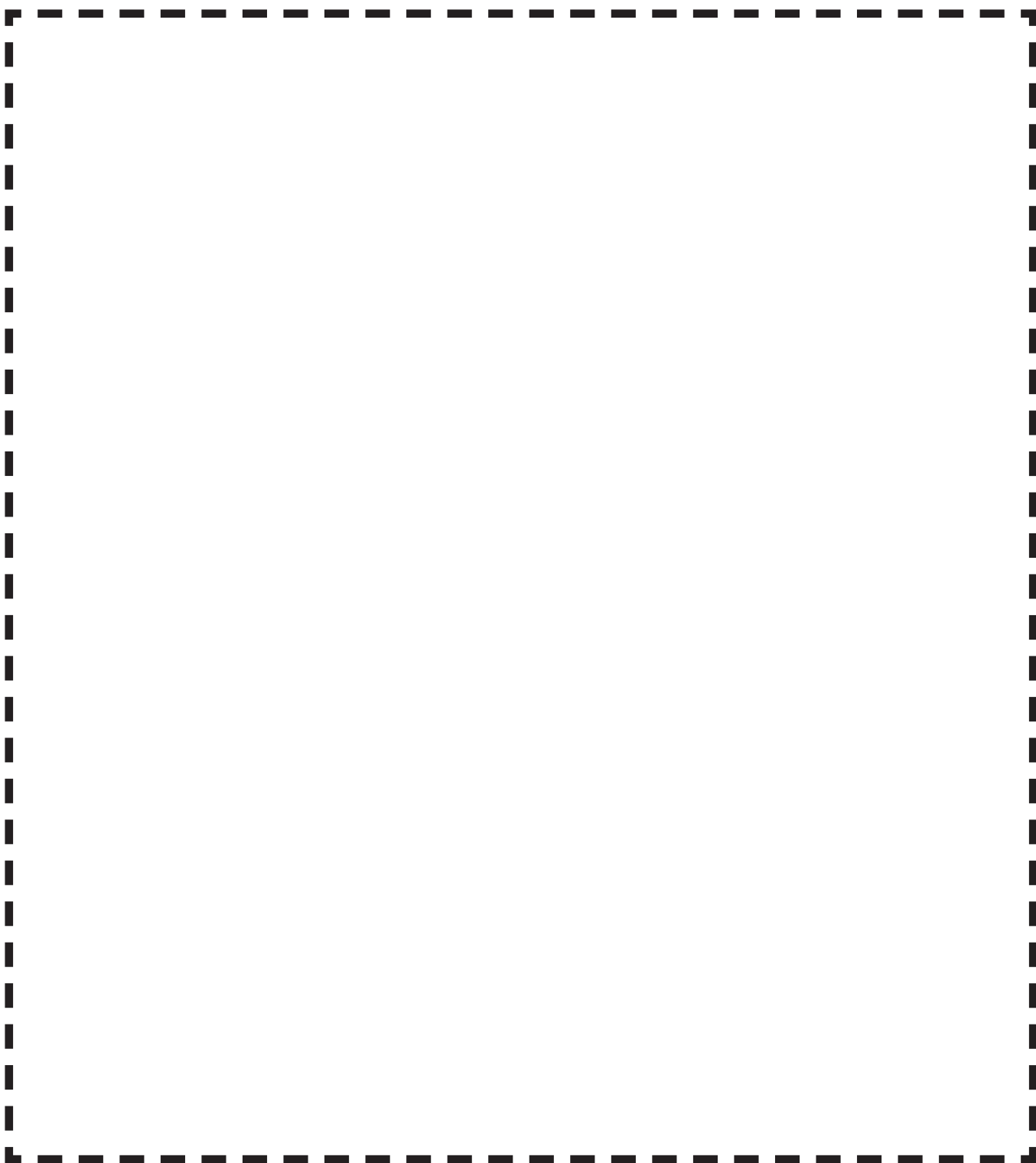

Yhdistä jälki ja eläin

Piirrä oma mielikuvituspetoeläimesi

Petoeläimen on oltava taitava ja nopea saalistaja, jotta se saa saaliseläimen kiinni. Petoilla on tarkat aistit. Varsinkin hajuaisti on monelle nisäkäspedolle tärkeä saaliin tai haaskan löytämisessä. Petoilla voi olla myös tarkka näkö, osa pedoista näkee jopa pimeässä. Tarkka kuulo auttaa havaitsemaan saaliin. Pedolla on usein terävät hampaat tai kynnet, joita se käyttää saalistuksessa ja saaliin raatelussa. Joillakin pedoilla on käytössään myrkkyhampaita tai pistimiä. Peto voi liikkua maalla, elää vedessä tai lentää. Miltä näyttää sinun mielikuvituspetoeläimesi?

Tietovisa

Valitse oikea vastaus.

1. Mille eläimelle ahma on sukua?

- a) näädälle
- b) karhulle
- c) sudelle

2. Mikä suurpeto ei osaa kiivetä?

- a) karhu
- b) ahma
- c) susi

3. Minkä suurpedon ruokavalio koostuu pelkästään lihasta?

- a) ilveksen
- b) suden
- c) ahman

4. Mikä eläin on Suomen kansallis-eläin?

- a) karhu
- b) susi
- c) ahma

5. Milloin karhun pennut syntyvät?

- a) talvella
- b) keväällä
- c) kesällä

6. Miksi kutsutaan susiperheen äitiä ja isää?

- a) alfapariksi
- b) betapariksi
- c) deltapariksi

7. Miten karhu valmistautuu talveen?

- a) Se muuttaa etelään.
- b) Keräämällä kehoon rasvavaraston.
- c) Ei mitenkään.

8. Milloin ilves saa pennut?

- a) maalis-huhtikuussa
- b) touko-kesäkuussa
- c) tammi-helmikuussa

9. Mikä suurpeto on läheistä sukua koiralle?

- a) karhu
- b) ilves
- c) susi

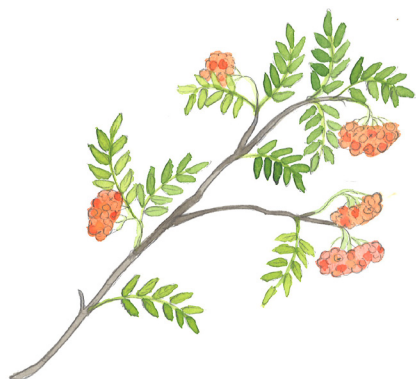
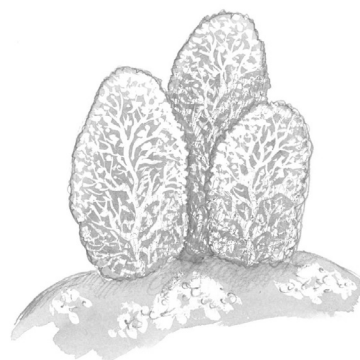
10. Miksi nuoret sudet lähtevät synnyinlaumastaan?

- a) Ne on karkotettu.
- b) Etsiäkseen oman reviirin ja puolison.
- c) Ne ovat eksyneet, eivätkä löydä enää laumaansa.

Totta vai tarua?

1. Hajuaisti on suden tärkein aisti.	TOTTA / TARUA
2. Sudet äänтелеvät pelkästään ulvomalla.	TOTTA / TARUA
3. Susi voi olla syömättä jopa viikon.	TOTTA / TARUA
4. Karhu ei herää kesken talviunen.	TOTTA / TARUA
5. Ilvekset saalistavat laumassa.	TOTTA / TARUA
6. Ahma syö mieluiten haaskoja.	TOTTA / TARUA
7. Ahma ei varastoi ruokaa, vaan syö heti kaiken.	TOTTA / TARUA
8. Ilves näkee hyvin pimeässä.	TOTTA / TARUA
9. Karhu on kaikkiruokainen.	TOTTA / TARUA
10. Ihminen vaikuttaa petojen määrään vain metsästämyllä.	TOTTA / TARUA

Kuka syö kenet?

Pohdintatehtäviä

Mitä satuja muistat, joissa esiintyy suurpetoja?

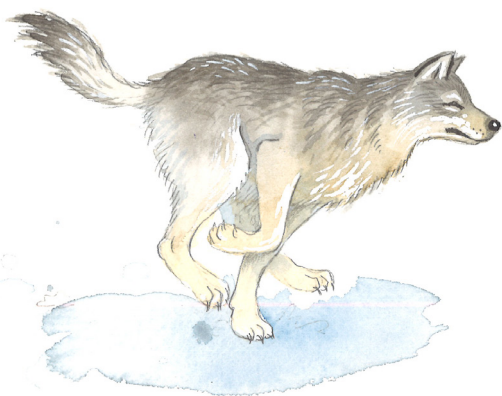
Millaisia hahmoja muistamiesi satujen suurpedot ovat?

Kirjoita oma petosatu

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Piirrä sarjakuva siitä, kun peto vaanii saalista

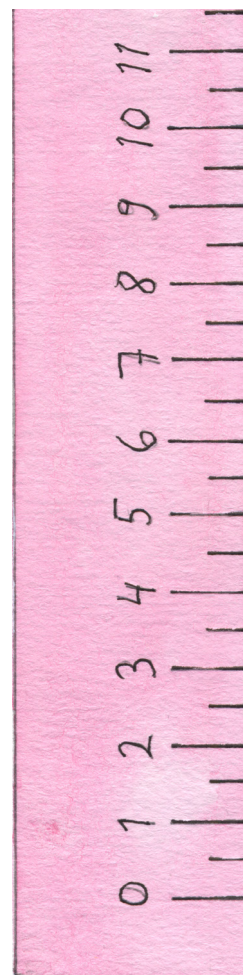
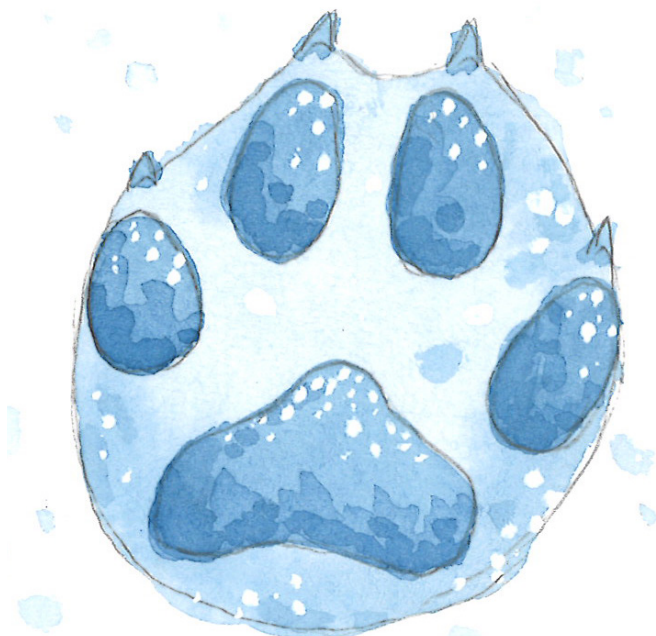
Etsi petojen kesyt sukulaiset

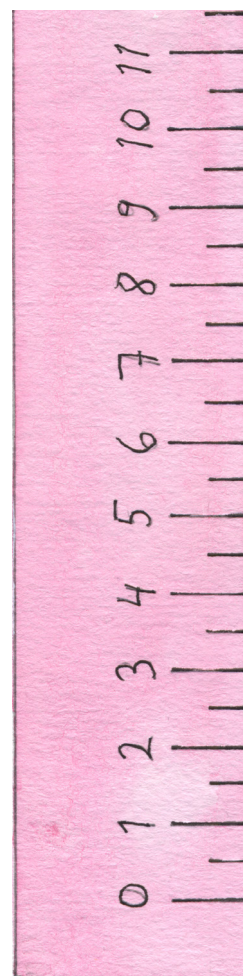
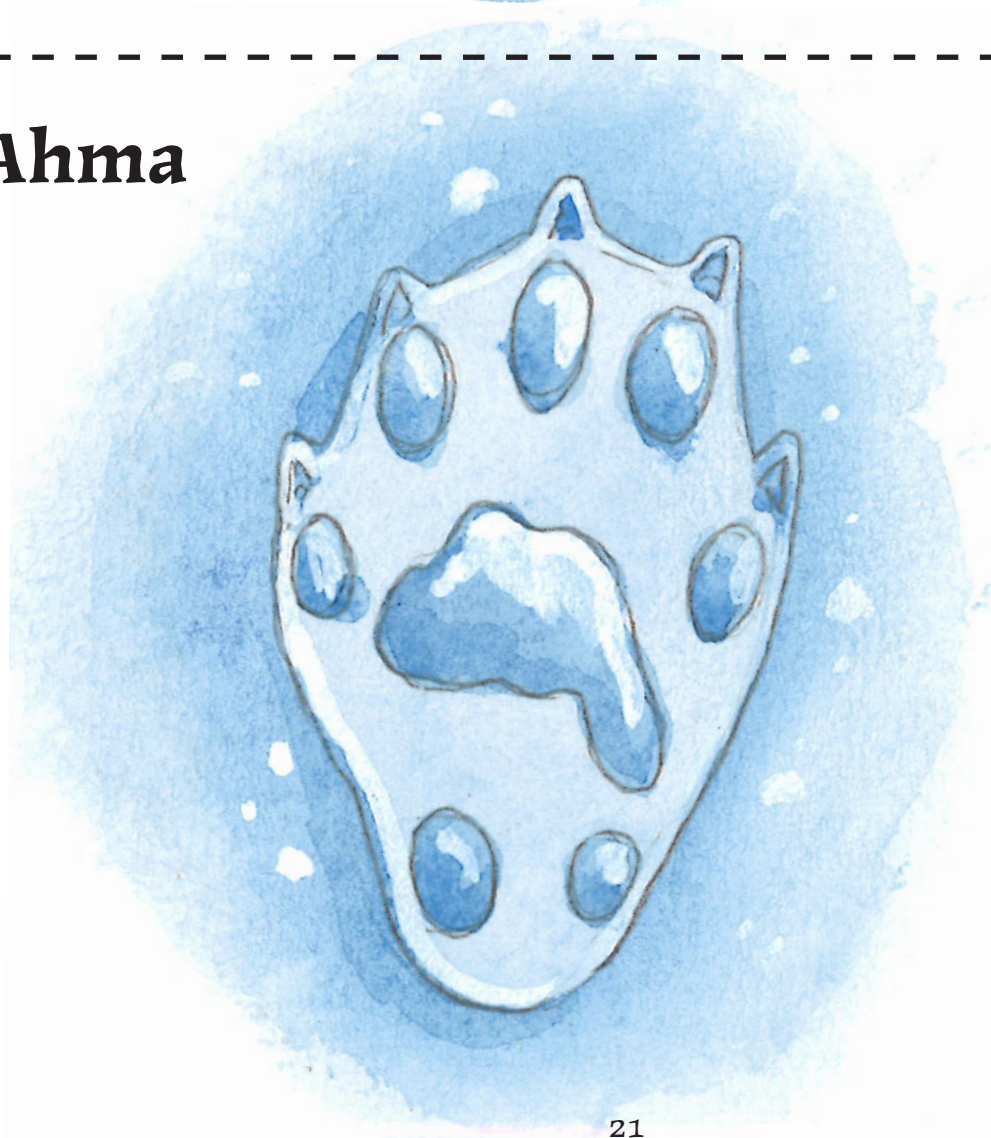
Jälkikortit

Petojen jälkiä luonnollisessa koossa.
Ota mukaan ulos ja tunnista!

Susi

Ahma

Karhu

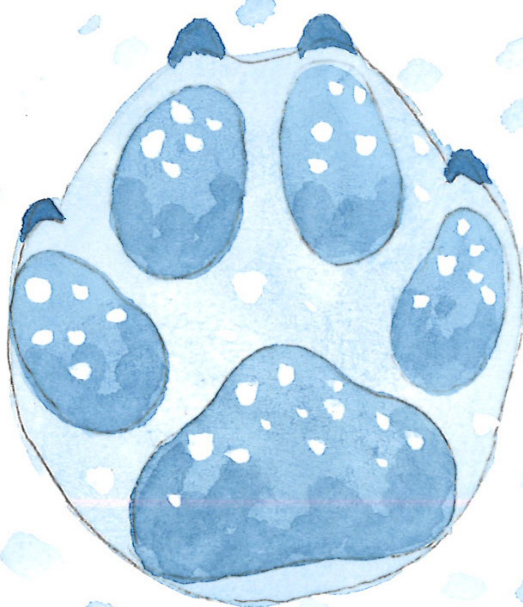

Ilves

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

Kettu ja koira

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

Tehtävien oikeat vastaukset:

Tietovisa

- 1.a
- 2.c
- 3.a
- 4.a
- 5.a
- 7.b
- 8.b
- 9.c
- 10.b

Totta vai tarua?

- 1. totta
- 2. tarua
- 3. totta
- 4. tarua
- 5. tarua
- 6. totta
- 7. tarua
- 8. totta
- 9. totta
- 10. tarua